

УМУМИЙ ОВҚАТЛАНИШ КОРХОНАЛАРИДА КЎРСАТИЛАЁТГАН ХИЗМАТЛАР СИФАТИ

*Самарқанд иқтисодиёт ва сервис институти
“Сервис” кафедраси ўқитувчиси М.Каланова*

Аннотация: ушбу мақолада умумий овқатланиш корхоналари самарадорлигини оширишнинг иқтисодий механизмларини таҳлил қилиш орқали уларда кўрсатиладиган хизматларни такомиллаштиришга қаратилган илмий таклиф ва тавсиялар ишлаб чиқишга бағишланган.

Калит сўзлар: умумий овқатланиш, хизмат кўрсатиш, ресторан, кафе, бар, тамаддихона, ошхона, умумий овқатланиш хизматлари.

Иқтисодиётнинг барча соҳа ва тармоқлари бир-бири билан чамбарчас боғлиқликда ривожланади. Ҳеч бир мамлакат жаҳон ҳамжамиятидан ажралган ҳолда ривожлана олмагани сингари, иқтисодиётнинг айрим тармоқлари ҳам бошқаларидан ажралган ҳолда ривож топмайди. Чунки, тармоқларнинг яхлит бир тизими ягона ташкил этилган бозор инфратузилмасини ташкил этади. Иқтисодиёт тармоқларидан бирининг оқсаши бошқа тармоқларга ҳам салбий таъсир этгани сингари, бир тармоқнинг тез суратларда ривожланиши бошқа тармоқларнинг ривожланишига замин яратади.

Шунинг учун биз аввало иқтисодиётнинг барча тармоқларини ривожланишига ундовчи куч бўла оладиган тармоқни топишимиз ва айнан шу тармоқни ривожлантиришга урғу бермоғимиз керак. Бу борада мамлакатимизда Президентимиз раҳбарлигида бир қатор ишлар олиб борилмоқда. Сўнгги йилларда сервис ва хизмат кўрсатиш соҳасига эътиборнинг кучайиши айнан шу соҳани иқтисодий тараққиёт «локомотив»ига айлантиришга қаратилган десак хато бўлмайди. Чунки сервис ва хизмат кўрсатиш соҳаси кириб бормаган тармоқ ҳам, унинг иштирокисиз ривожланиши мумкин бўлган фаолият ҳам йўқ. Айнан сервис ва хизмат кўрсатиш соҳасида савдо ва умумий овқатланиш етакчи ҳисобланади.

Миллий иқтисодиётнинг барча тармоқлари ва соҳалари ялпи ички маҳсулотни яратишдаги иштирокига кўра моддий ишлаб чиқариш ва хизмат кўрсатиш соҳаларига ажратилади. Масалан, сихатгоҳ, шифохона, болалар муассасаларида умумий овқатланиш хизмат кўрсатиш соҳасига киради. Умумий овқатланиш корхоналарида ялпи ички маҳсулот моддий буюм шаклида яратилади. Бундан ташқари, умумий овқатланиш миллий иқтисодиётда йўналтирилган маблағларнинг тез айланувчанлиги билан дастлабки жамғаришга хизмат қилувчи тармоқлардан бири сифатида бозор ривожланишига хизмат қилади. Бозор иқтисодиётининг шаклланиши шароитида умумий овқатланишга йўналтирилган маблағларнинг тез айланиши, соҳанинг ривожланишига хизмат қилиши билан бирга миллий иқтисодиётнинг бошқа тармоқларида ҳам бозор муносабатларининг кириб келишига, сингишига хизмат қилади.

Республикамызда сўнгги йилларда хизмат кўрсатиш ҳажмининг ўсиши 21,3 фоизни ташкил этган бўлса, савдо соҳасининг асосий кўрсаткичи бўлган чакана товар айланмаси 7,2 фоизга ошган. Тадқиқот мақсади умумий овқатланиш корхоналари самарадорлигини оширишнинг иқтисодий механизмларини таҳлил қилиш орқали уларда кўрсатиладиган хизматларни такомиллаштиришга қаратилган илмий таклиф ва тавсиялар ишлаб чиқишга бағишланган. Шунинг учун ҳам соҳа самарадорлиги, унинг мезонлари билан боғлиқ айрим тушунчаларнинг иқтисодий талқинига ҳам тўхталиб ўтиш мақсадга мувофиқдир. Чунки ҳозирги мавжуд адабиётларда умумий овқатланиш корхоналарининг самарадорлиги тушунчаси ва уни белгиловчи меъзонлар етарлича ёритилмаган.

Республикамызда фаолият юритаётган хизмат кўрсатиш соҳалари ичида, овқатланиш корхоналари алоҳида ўрин эгаллайди. Ҳозирги вақтда, Республикамыз ҳудудида турли мулкчилик шаклига эга бўлган овқатланиш корхоналари – ресторан, кафе, бар, тамаддихона, ошхона ва бошқалар мавжуд бўлиб, улар бир-бирларидан ишлаб чиқарилаётган таомлар ассортиментларининг чегараланганлиги, таомлар нархи, хизматлар кўрсатиш даражаси каби кўрсаткичлари билан фарқланади.

Умумий овқатланиш корхоналарининг асосий мақсади бир томондан, аҳолининг истеъмол товарларга бўлган талабини ҳар томонлама қондириш бўлса, иккинчи томондан, ўз фаолиятидан тегишли фойда (даромад) олишдир. Мақсаднинг биринчисига эришиш натижасида умумий овқатланиш корхоналари ижтимоий самарадорликка эришади. Иккинчисида иқтисодий самарадорлиги оширилишини таъминлайди. Иқтисодий самарадорликнинг мезони даромадлар, харажатлар ва фойданинг мутлақ ва нисбий кўрсаткичлари билан белгиланади.

Умумий овқатланишни ташкил этиш жараёнида моддий, номоддий, меҳнат ва молиявий ресурслар сарфланади ва унинг натижасида маълум ҳажмда товар айланиши ва хизматларга эришилади ва фойда (даромад) яратилади.

Юқоридаги маълумотларга таяниб, умумий овқатланиш корхоналари самарадорлигини оширишнинг иқтисодий механизмларини таҳлил қилиш орқали кўрсатиладиган хизматларни такомиллаштириш борасидаги назарий муаммолар тадқиқ қилиниб қуйидаги хулосаларга келинди ва тавсиялар ишлаб чиқилди:

1. Умумий овқатланиш корхоналари самарадорлигини ошириш масалалари бугунги кунда ўта долзарб бўлишига қарамасдан мустақиллик йилларида мамлакатимиз олимлари томонидан кам тадқиқ қилинган ва шу мавзуга оид адабиётлар етарли эмас. Бозор муносабатлари шароитида умумий овқатланиш корхоналари самарадорлигини оширишнинг иқтисодий механизмларини доимий такомиллаштириб бориш лозимлигига қарамасдан, мамлакатимиз олимлари томонидан ушбу мавзуда илмий-тадқиқот ишлари жуда кам олиб борилмоқда. Натижада, унинг кўпгина назарий ва амалий масалалари ўз ечимини топмасдан қолиб кетмоқда. Шу сабабли соҳага доир илмий-назарий-амалий ишланмаларни яратишни йўлга қўйиш;

2. Ижтимоий тақрор ишлаб чиқаришнинг барча фазаларида амал қилувчи, ягона универсал соҳа бўлган, ўзининг бажарадиган функциялари билан бошқа соҳалардан ажралиб турадиган умумий овқатланиш соҳаси субъектлари, улар кўрсатаётган хизматлар меъёрий хужжатлар ва таснифлагичларда етарлича тўлиқ таснифланмаганлиги асосланди ва уларни бугунги кун талабларидан келиб чиқувчи таснифларини ишлаб чиқиш ва амалиётга жорий этиш;

3. Самарадорлик, иқтисодий самарадорлик тушунчаларининг назарий талқини бўйича изланишлар натижасида соҳанинг самарадорлиги мезонларини ишлаб чиқиш ва умумий овқатланиш хизматлари самарадорлиги тушунчасининг такомиллашган таърифини жорий этиш.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1. Кучер Л. С., Шкуратова Л. М. Умумий овқатланиш хизматларини ташкил қилиш: дарслик. - М.: "Ишбилармон адабиёт" нашриёт уйи, 2002. - 544с.
2. Технология ваозик-овқатхизматларини ташкиллаштириш. Дарслик.
3. Ўзбекистон Республикаси Давлат Статистика қўмитаси маълумотлари асосида муаллифлар ҳисоби.
4. Жонихонов М., Раҳмонов С. Озиқ-овқат дастури: мамлакат тараққиёти, иқтисодиёт барқарорлиги ва фаровонликнинг мустаҳкам асоси.//Халқ сўзи, 2014 йил 7 июнь.
5. Д.Н.Саидова, И.Б.Рустамова, Ш.А.Турсунов. “Аграр сиёсат ва озиқ-овқат хавфсизлиги”. Ўқув қўлланма. Т.: “ЎзР Фанлар Академияси Асосий кутубхонаси” босмахонаси нашриёти, 2016. – 257 б.